

УДК 327(477+6)+355.4.01(477-651.2:470-651.1)"2022-"

Н. М. Хома
Д. В. Панова

**ВЗАЄМИНИ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ АФРИКИ:
ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ (2014-2024 рр.)**

У статті проаналізовано еволюцію взаємин України з державами Африки в умовах російської збройної агресії. Охоплено період 2014–2024 рр. Виділено характеристики етапу взаємин України з державами Африки від початку російської агресії до повномасштабного вторгнення та етапу повномасштабної війни. Метою статті є дослідження динаміки, проблем та результатів реалізації африканського напрямку зовнішньої політики України в умовах російсько-української війни. Завдання дослідження: 1) з'ясувати особливості взаємин України з африканськими державами; 2) визначити ключові проблеми України при налагодженні співпраці з державами Африки; 3) розглянути зовнішні чинники, що впливають на розвиток зв'язків України з державами Африки; 4) виділити основні досягнення України у налагодженні співпраці з державами Африки.

Ключові слова: *держави Африки, африканський напрям зовнішньої політики України, Глобальний Південь, національні інтереси, стратегічних комунікацій, російська агресія.*

DOI 10.34079/2226-2830-2024-15-39-145-156

Від часу здобуття незалежності Україна прагнула будувати дружні відносини у глобальному масштабі. Проте через внутрішньополітичні та економічні питання, розв'язання яких мало першочергове значення, а також деструктивний вплив інших держав, Україна зосереджувалась на кількох пріоритетних напрямках зовнішньополітичного співробітництва, серед яких не було Африки. Під час повномасштабної війни з Росією Україна гостро відчула наслідки того, що тривалий час не приділяла належної уваги активній розбудові взаємин з багатьма регіонами планети (африканському, латиноамериканському, близькосхідному та ін.). Водночас Росія була дуже активною в цих процесах, поширюючи свій деструктивний вплив та узалежнюючи держави різних регіонів планети. Останні три роки Україна намагається форсовано заповнювати ці зовнішньополітичні прогалини, що вдається з більшою чи меншою результативністю. Африка, яка об'єднує 54 незалежні держави, нині одним з пріоритетів України в частині активізації співпраці.

Відтак **метою** цієї статті є дослідити динаміку, проблеми та результати реалізації африканського напрямку зовнішньополітичної діяльності України за десятиліття російсько-української війни (2014–2024 рр.). Для досягнення цієї мети поставлено завдання: виявити особливості характеру взаємин України з африканськими державами в умовах російської агресії; окреслити ключові проблеми, з якими стикається Україна у процесі налагодження співпраці з державами Африки; розглянути зовнішні чинники, що впливають на розвиток міждержавних зв'язків України з державами Африки; виокремити основні досягнення української сторони у налагодженні співпраці з державами Африки. Під час аналізу розкрито відмінності у характері взаємин України з державами Африки на етапі від початку російської агресії до повномасштабного вторгнення (2014–2021 рр.) та на етапі власне повномасштабної війни (2022–2024 рр.).

Останнє десятиліття внесло значну динаміку у сферу міжнародних відносин, зовнішню політику України. Революція Гідності винесла на порядок денний питання необхідності остаточного вибору вектора подальшого розвитку держави. Український народ вимагав побудови держави за європейським демократичним зразком. У цей час питання розбудови активної співпраці з державами Африки не було сферою українських стратегічних інтересів.

Наміри України, яка прагнула стати частиною політичної спільноти ЄС та безпекового альянсу НАТО не були зрозумілими та близькими державам Африки, які ще у 1960–1970 рр. стали частиною Руху неприєднання. Держави, які звільнились від колоніального впливу імперій, не хотіли втратити незалежність та відмовились приєднуватись до будь-яких військових блоків; й нині чимало держав Африки дотримуються цієї політики.

Після анексії Криму та початку війни на східних теренах України дипломатичні ресурси України були спрямовані на пошук підтримки української сторони та засудження дій російської влади на глобальному рівні. У цьому контексті держави Африки не стали стратегічними партнерами України, хоч окремі держави Африки й висловлювалися на підтримку територіальної цілісності України. Міждержавна співпраця, хоч і менш інтенсивна, відбувалася. Популярними у 2014–2022 рр. були такі формати українсько-африканської комунікації, як зустрічі представників держав на міжнародних форумах, міждержавні візити на рівні урядовців, політичні консультації між МЗС держав, телефонні розмови та офіційні візити державних представників. Найчастіше представники держав комунікували у рамках масштабних міжнародних форумів, як-от: Конференції країн-учасниць Рамкової конвенції ООН про зміну клімату у Глазго (COP26); Конференції з питань кіберпростору; Мюнхенської безпекової конференції; сесій ГА ООН та Ради ООН з прав людини, регіональних форумів і т. ін. На таких заходах українські представники мали можливість поспілкуватися з африканськими колегами.

Низка візитів на рівні представників урядів у 2014–2022 рр. відбулась між Україною та такими африканськими державами, як Ангола, Єгипет, Кенія, Кот-д'Івуар, Марокко, Нігерія, Сан-Томе і Принсіпі, Сьєрра-Леоне та Центральноафриканська Республіка. Відбувались політичні консультації, зокрема між Україною та Ефіопією, Єгиптом, Кенією, Ліберією, Нігерією, Сенегалом, Суданом та Тунісом. У 2014–2022 рр. до України здійснювали офіційні візити делегації кількох держав Африки, хоч вони були дуже нечастими, до прикладу: 2017 р. – візит делегації Національної Асамблеї Кенії; 2019 р. – візит спікера Національної Асамблеї Кенії; 2021 р. – зустріч президентів України та Ліберії.

Українські дипломати активно просували питання необхідності засудження та припинення російської агресії на території нашої держави у рамках ООН, де працювали та комунікували, зокрема й з африканськими колегами. У 2014–2022 рр. у межах Генеральної Асамблеї ООН відбулося голосування за 12 резолюцій, які торкались питання російської гібридної агресії на території України. Серед них: «Територіальна цілісність України» (27.03.2014), «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих АР Крим та м. Севастополь (Україна)» (датовані 19.12.2016; 19.12.2017; 22.12.2018; 18.12.2019; 16.12.2020; 16.12.2021; 15.12.2022), «Проблема мілітаризації АР Крим та м. Севастополя (Україна), а також частини Чорного та Азовського морів» (датовані 17.12.2018; 09.12.2019; 07.12.2020; 09.12.2021). Розглядаючи їх результати, ми можемо прослідкувати рівень зацікавленості держав Африки у вирішенні безпекової ситуації в Україні.

Першою резолюцією, за яку голосували держави-члени ООН з початку російського вторгнення в Україну, була резолюція A/RES/68/262 «Територіальна цілісність України» від 27.03.2014 р. (UN General Assembly, 2014). Більшість держав африканського континенту проголосували, однак не продемонстрували інтересу до цього питання. Лише 19 держав проголосували «за» відновлення суверенітету, політичної незалежності, єдності та територіальній цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах, а також закликали не визнавати будь-які зміни статусу АР Крим та м. Севастополя та утримуватися від будь-яких дій чи угод, які можуть бути витлумачені як визнання будь-якого зміненого статусу. 26 держав Африки утрималось від голосування за цю резолюцію (Алжир, Ангола, Ефіопія, Єгипет, Руанда, Сенегал, Танзанія, Уганда та ін.), 2 держави (Зімбабве та Судан) були проти, ще 6 держав не голосували (Гана, Гвінея-Бісау та ін.).

Щорічно у 2016–2022 рр. на Генеральній Асамблеї ООН розглядалися питання щодо ситуації з правами людини в тимчасово окупованому Криму, мілітаризації Криму, а також частини Чорного та Азовського морів. Ці проблеми ще менше цікавили африканські держави: лише окремі з них позитивно голосували за ці документи. Лише Ботсвана та Лівія були системними у підтримці України. Натомість Бурунді, Еритрея, Зімбабве та Судан незмінно виступали проти прийняття таких резолюцій. Інші держави континенту утримувались від голосування за згадані питання або не голосували взагалі.

Це наочно демонструє, що держави Африки не розглядали безпекові проблеми в Україні, як нагальні для розв'язання за участі глобальної спільноти. Причин цьому є чимало, передусім – у відмінностях у цінностях. Також держави Африки переймалися більше тими міждержавними конфліктами, які велися саме в межах Африки, наприклад, у 2021 р. відбувались чотири війни (в Ефіопії, Південному Судані, Лівії та Центральноафриканській Республіці). Локальні конфлікти загрожували безпеці Мозамбіку, Чаду, Нігерії, Камеруну, ДР Конго та Західної Сахари. У Малі, Судані та Гвінеї сталися воєнні перевороти (Сиротюк & Олійник, 2021). Розв'язання цих проблем значно сильніше турбувало африканські держави. Крім того, тогочасні безпекові проблеми України безпосередньо не впливали на добробут держав Африки, не зачіпали їх екзистенційних інтересів. Тому активної підтримки України з боку держав Африки у межах ООН не відбувалось.

Початок повномасштабного вторгнення Росії на територію України змусив держави переглянути їх ставлення до російсько-української війни. У 2022–2024 рр. у межах ООН було ініційовано голосування за наступні 5 резолюцій що стосувались «українського питання»: «Агресія проти України» (02.03.2022), «Гуманітарні наслідки агресії проти України» (24.03.2022), «Територіальна цілісність України: відстоювання принципів Статуту ООН» (12.10.2022), «Сприяння відшкодуванню шкоди за агресію проти України» (14.11.2022) і «Безпека ядерних об'єктів України, в тому числі Запорізької атомної електростанції» (11.07.2024).

Результати голосування за резолюцію A/RES/ES-11/1 «Агресія проти України» (UN General Assembly, 2022a) засвідчили, що значна частина держав Африки змінила свою позицію від утримання від голосування на підтримку резолюцій з «українського питання». Тоді 28 держав Африки підтримали резолюцію, яка засуджувала агресію Росії проти України, низка з яких – змінили позицію, оскільки раніше або утримувались від голосування, або не голосували взагалі. Порівняно з результатами голосування за згадану вище резолюцію від 27.03.2014 р., кількість позитивних голосів істотно збільшилась. Утрималися від голосування за цю резолюцію Алжир, Ангола, Бурунді, Екваторіальна Гвінея, Зімбабве та ін., хоч чисельність таких держав на тлі

резонансного вторгнення Росії все ж зменшилася. Єдиною державою, що вступила проти прийняття цієї резолюції була незмінна африканська союзниця Росії – Еритрея. Причина такої позиції держави полягає не виключно у тому, що вона виступає проти осуду російської агресії щодо України, а й у виявленні Еритреєю невдоволення ранішими рішеннями органів ООН щодо введення санкцій щодо неї. Такі національні інтереси добре корелюються з російськими, тож Еритрея виявляє їй свою політичну підтримку на міжнародних майданчиках.

Резолюція ГА ООН від 24 березня 2022 р. «Гуманітарні наслідки агресії проти України» (UN General Assembly, 2022b), яка вимагала припинити російські атаки про мирного населення та цивільних об'єктів, також була достатньо позитивно сприйнята державами Африки. За її прийняття проголосувало 27 держав, 20 – утрималось (Малі, Мозамбік, Намібія, Танзанія, Того, Уганда та ін.), не голосувало – 5 держав, проти прийняття резолюції традиційно виступила лише Еритрея.

30 держав Африки підтримали резолюцію A/RES/ES-11/4 «Територіальна цілісність України: відстоювання принципів Статуту ООН» (12.10.2022) (UN General Assembly, 2022c). Варто зауважити, що жодна з африканських держав не виступила проти прийняття цієї резолюції, однак значна частина (19 держав) утрималась від голосування (Алжир, Бурунді, Гвінея, Еритрея, Ефіопія та ін.). Такі результати вказують на важливість захисту принципу територіальної цілісності для африканських держав. Причина такої позиції полягає у тому, що внаслідок колоніальної епохи багато кордонів в Африці не відображають етнополітичну та культурну ідентичність людей. Тож багато африканських урядів побоюються, що створення прецеденту безкарного порушення норм міжнародного права, що стосуються збереження та захисту територіальної цілісності може призвести до нових територіальних конфліктів на континенті.

Дуже незначною була підтримка резолюції «Сприяння відшкодуванню шкоди за агресію проти України» від 14.11.2022 р. (UN General Assembly, 2022d). Лише 15 держав Африки підтримали запропонований проєкт створення міжнародного реєстру збитків, завданих російськими агресивними діями на території України (Замбія, Кенія, Малаві, Того, Чад та ін.). Проти прийняття цієї резолюції виступило 5 африканських держав (Еритрея, Ефіопія, Зімбабве, Малі та Центральноафриканська Республіка), тоді як 27 – утрималось. Зокрема, від голосування за згадану резолюцію утрималась ПАР, офіційний представник якої пояснив позицію своєї держави тим, що прийняття цієї резолюції означатиме якусь «винятковість» України та конфлікту на її території на протигагу з іншими збройними конфліктами, що тривають. Африканські держави вбачали у такій резолюції політику подвійних стандартів, бо багато держав континенту також страждають від збройних конфліктів, але ініціатива передбачала відшкодування втрат, пов'язаних з війною, лише Україні, але не жертвам інших подібних воєн.

У резолюції «Принципи Статуту ООН, що лежать в основі всебічного, справедливого і міцного миру в Україні» від 23.02.2023 р. (UN General Assembly, 2023) держави повторно наголосили на відданості міжнародному праву, підтримці України та засудженню дій російської сторони. За результатами голосування, цю резолюцію підтримали 30 держав Африки, 15 – утрималось, 7 – не голосувало, 2 держави (Еритрея та Малі) виступили проти. Така динаміка позитивного голосування, у порівнянні з результатами по попередніх резолюціях на схожу тематику, демонструвала деякі зміни у відносинах між Україною та державами Африки, а також деякі зрушення у розумінні (через повний рік повномасштабної війни) необхідності підтримки України в російсько-українському протистоянні з боку держав Африки.

Крайньою резолюцією, що стосується питання російсько-української війни, є резолюція ГА ООН A/RES/78/316 «Безпека ядерних об'єктів України, в тому числі Запорізької атомної електростанції» від 11.07.2024 р. (UN General Assembly, 2024). Держави Африки у голосуванні за згадану резолюцію не проявили значної підтримки вимог щодо виведення російських військ та іншого неуповноваженого персоналу із Запорізької атомної електростанції та негайно повернути станцію під повний контроль компетентних органів влади України. За прийняття цієї резолюції виступили лише 15 держав, 23 держави утримались від голосування, 12 держав не голосували, Бурунді, Еритрея та Малі залишились проти ухвалення цієї резолюції.

Опосередковано маркером ставлення африканських держав до актів російської агресії щодо України є результат їх голосування за резолюцію ГА ООН A/RES/ES-11/3 «Призупинення прав членства Російської Федерації в Раді з прав людини» від 07.04.2022 р. (UN General Assembly, 2022e). Лише десять держав (ДР Конго, Коморські о-ви, Кот-д'Івуар, Ліберія, Лівія, Маврикій, Малаві, Сейшельські о-ви, Сьєрра-Леоне та Чад) проголосували за виключення Росії з Ради з прав людини. 9 держав Африки виступили проти, а понад половина всіх держав континенту вирішили утриматися від голосування або не голосували, в чому вбачається латентна солідарність держав неоавторитарного клубу.

З огляду на голосування держав Африки за різні резолюції, що стосувались ситуації в Україні у 2014–2024 рр., можемо сказати, що значно активніше держави континенту голосували за резолюції, що мали декларативний характер. Йдеться про резолюції, які засуджували дії Росії на території України, закликали до припинення вогню, виведення військ та поваги до принципів Статуту ООН, міжнародного права загалом. Коли ж на голосування виносилися резолюції, що мали конкретний характер (як-от обмеження діяльності Росії в органах ООН, створення механізмів відшкодування збитків, завданих російською війною Україні, захист об'єктів АЕС і под.), держави Африки здебільшого утримувались від голосування. Пасивна позиція є вираженням нейтралітету держав Африки, коріння якого сягає їхніх переконань як учасників Руху неприєднання. Це дозволяє не заблокувати голосування, як це може ставатися за відмови від голосування або ж голосування проти. Відтак держави Африки самоусуваються від відповідальності за рішення, які можуть мати негативні наслідки для їх національних інтересів.

Пояснення такої ситуації, з одного боку, може полягати у тому, що держави Африки продовжують вбачати у заявах та діях колективного Заходу упереджене ставлення до себе. Держави Африки дуже скептично ставляться до ініціатив, позицій колишніх метрополій, особливо коли постають питання, які навіть побічно можуть торкатися сфери національних інтересів держав африканського континенту. Історична пам'ять цих народів все ще має серйозний вплив на політичні рішення цих держав.

З іншого боку, такі результати голосування держав Африки за резолюції ГА ООН щодо України та російської агресії виглядають логічними з огляду на зв'язки Росії з державами континенту. Керівні еліти низки недемократичних держав Африки розглядають Росію як ключового союзника, захисника для убезпечення своєї влади та подальшого функціонування режимів. Відповідно, вони не схильні ставити під загрозу таке партнерство з Росією, голосуючи за резолюції ООН, які засуджують дії останньої в Україні, особливо – якщо з Україною досвід взаємодій незначний.

Варто звернути окрему увагу на ще одну закономірність, яка прослідковується у динаміці голосування держав Африки за резолюції ГА ООН з 2014 по 2024 рр. У період 2022–2024 рр. на підтримку резолюцій, що стосувались вирішення безпекової ситуації в Україні, держави континенту голосування значно активніше, порівняно з періодом

2014–2022 рр. Одну із ключових ролей у зміні динаміки голосування за згадані резолюції зіграла переорієнтація нашої держави на тіснішу співпрацю з державами Африки. відродження африканського треку зовнішньої політики України.

Для відновлення функціонування та активного розвитку африканського зовнішньополітичного напрямку Україною була розроблена низка стратегічних документів. Вперше про повернення африканського континенту до сфери зовнішньополітичних інтересів України йшлося у Стратегії національної безпеки від 14.09.2020 р. Одне з положень документа декларувало намір держави розвивати взаємовигідне економічне співробітництво з провідними державами різних континентів, зокрема й з державами Африки. Першим серйозним кроком у бік зближення з державами Африки був Указ Президента України №448/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.07.2021 р. «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України». У цьому документі питанню співпраці з державами африканського континенту виділено окремий підрозділ у рамках розділу про регіональне співробітництво. Перспективними напрямками співпраці з держави Африки Україна визначено економічну, інвестиційну, дипломатичну, гуманітарну сфери.

14.01.2022 р. було затверджено Стратегію розвитку відносин України з державами Африки. Текст цього документа не був опублікований на офіційному сайті МЗС, однак можна припустити, що це документ став нормативною основою активної розбудови африканського напрямку зовнішньої політики країни у 2022–2024 рр. 20.06.2022 р. виступаючи на засіданні Бюро Асамблеї Африканського Союзу, Президент України оголосив про затвердження Стратегії розвитку відносин України з державами Африки, у межах якої працюватиме спеціальний представник України з країн Близького Сходу та Африки (М. Субх). Восени 2022 р. на офіційному сайті МЗС України було анонсовано початок «африканських турне» Д. Кулеби для втілення стратегії МЗС України щодо Африки.

Не менш важливим з позиції налагодження зв'язків з африканськими державами, є затверджена 30.12.2023 р. Комунікативна стратегія Україна – держави Африки. Завдяки реалізації положень цього документа, Україна прагне поглибити та розширити комунікації з державами континенту, підвищити обізнаність про Україну, її політичну, економічну, культурну та іншу діяльність, а отже, протидіяти деструктивним російським наративам, які поширюються в інформаційному просторі держав африканського континенту щодо України. Документ містить низку важливих моментів, на які МЗС України та дипломатичний корпус має звертати увагу при побудові якісної та ефективної зовнішньополітичної комунікації з державами Африки.

У Стратегії викладено ключові принципи, на основі яких Україна буде будувати комунікаційні зв'язки з державами Африки, критерії, за якими визначатимуть пріоритетні держави для ведення стратегічної комунікації. Документ містить особливості політико-економічного районування континенту, специфіку пріоритизації комунікацій у кожному з географічних регіонів та аналіз комунікаційної спроможності МЗС й закордонних дипломатичних установ України в Африці. Передбачається здійснення моніторингу ефективності налагодження комунікацій з державами Африки по закінченню терміну дії документа та корегування політики за виникнення відповідної потреби.

Наразі важко оцінити роль та вплив цього документа на поглиблення міждержавних українсько-африканських зв'язків, оскільки він знаходиться на стадії реалізації, але документ формує ґрунтовну базу для упорядкування зовнішньополітичних зусиль України у взаємодії з державами африканського

континенту. Завдяки реалізації цієї Стратегії Україна може рухатися до подолання історичних недоліків двосторонньої співпраці. Втім кінцевий успіх цього документа залежить від ефективного використання наявних ресурсів та системної роботи ключових суб'єктів реалізації стратегії.

Загалом від початку повномасштабного російського вторгнення активізувалась практична робота у напрямку українсько-африканського зближення. Здійснення дипломатичних контактів на найвищому рівні стало першим кроком у розбудові діалогу між Україною та державами Африки. У період з лютого 2022 р. до кінця 2023 р. Президент України В. Зеленський провів 18 розмов з лідерами африканських держав (Гани, Гвінеї-Бісау, Демократичної Республіки Конго, Замбії, Кот-д'Івуару, Малаві, Мозамбіку, Нігеру та Ботсвани). 9 таких розмов було здійснено вперше з часу встановлення двосторонніх дипломатичних відносин, що, за нашою оцінкою, є одним з доказів недопрацювання Україною на дипломатичному африканському напрямку. Особливо важливістю характеризувалася розмова між лідерами України та очільником ПАР, яка відбувалась на тлі звинувачень ПАР у постачанні зброї та боєприпасів Росії. Важливо, що у 2022 р. Президент України В. Зеленський поставив завдання *українській дипломатичній службі відкрити нові посольства в Африці й від кінця 2023 р. його реалізація почала набувати конкретних обрисів.*

Також відбулася низка особистих зустрічей на найвищому рівні, зокрема з Президентом Гвінеї-Бісау та чинним головою Економічного співтовариства країн Західної Африки У. Ембалом в межах його візиту до України (жовтень, 2022 р.). Під час зустрічі глави держав обговорили подальшу співпрацю з питань підтримки політичної, економічної та продовольчої безпеки держав Африки, яким прямо загрожує російська війна в Україні. З метою поглиблення комунікацій та налагодження ефективного діалогу між Україною та державами Африки представники держав також обговорили можливість організації саміту «Україна – Африка».

У 2023 році В. Зеленський провів перемовини з делегацією представників держав Африки, до складу якої входили президенти ПАР, Замбії, Союзу Коморських островів, Сенегалу, Єгипту, а також спеціальні представники президентів Конго та Уганди. Під час візиту члени делегації також побували у деокупованому м. Буча, що мало метою вплинути на їх сприйняття російської агресії. Для продовження комунікації та співпраці у питаннях досягнення миру та розв'язанні продовольчих проблем представників цих держав було запрошено до спільної роботи над конкретними пунктами формули миру, участі в Глобальному саміті миру.

Попри важливість реалізованих комунікацій на найвищому рівні, не можемо стверджувати, що вони були здійсненні на перспективу розбудови довгострокових відносин між Україною та державами Африки. Під час зустрічей лідери обговорювали передусім поточні проблеми, які серйозно загострились під час російсько-української війни. Недостатньо уваги приділялось спілкуванню щодо налагодження сталої комунікації та довгострокової співпраці між державами. Такі кроки виправдані поточною ситуацією на міжнародній арені та занепокоєннями лідерів держав Африки щодо стабільності у регіоні, однак вони не надто сприяли реалізації запланованої Україною стратегії розвитку відносин з державами Африки.

Крім візитів та перемовин з очільниками держав Африки, Президент України двічі зустрічався з представниками африканських медіа. Так, у липні 2023 р. проводилася зустріч з журналістами з ПАР, Нігерії, Кенії, Уганди, Гани, Беніну та Кот-д'Івуару. Перед безпосереднім спілкуванням з очільником держави, представники африканських ЗМІ відвідали деокуповані регіони України – населені пункти Херсонщини та Київщини, де побачили наслідки війни та поспілкувались з рідними

жертв повномасштабної російської агресії в Україні. У листопаді 2023 р. на зустріч з Президентом України прибули представники медіа з одинадцяти держав Африки (Анголи, Ботсвани, Республіки Гвінея, Замбії, Кенії, Марокко, Нігерії, Тунісу, Сенегалу та ПАР). Доступ представників африканських медіа до територій, на яких відбувались воєнні дії, можливість отримати коментарі від очевидців та української влади мали потенціал стати додатковим інструментом для налагодження стратегічних міжнародних комунікацій з африканськими державами. Висвітлення правдивої інформації про злочини російської армії в Україні, які є чутливими темами для низки держав Африки – потенційно можуть протистояти наративам, які поширює Росія в інформаційному просторі держав африканського континенту. Однак таких поодиноких зустрічей з журналістами недостатньо, адже вони не здатні протистояти наслідкам багаторічної експансії Росії в інформаційний простір африканських держав.

До налагодження стратегічних комунікацій з державами Африки долучається й український парламент. У 2022–2023 рр. на рівні міжпарламентської взаємодії українська делегація взяла участь у 145-й, 146-й та 147-й Асамблеї Міжпарламентського Союзу. Особливо важливими були 145-а та 147-а Асамблеї, адже вони проходили в африканських країнах. Українські парламентарі мали змогу поспілкуватись зі своїми африканськими колегами та налагодити комунікацію. Після закінчення 145-ї Асамблеї Міжпарламентського Союзу, яка відбувалася у Руанді, парламентська делегація України також відвідала Мозамбик. Під час 146-ї Асамблеї Міжпарламентського Союзу, яка відбувалася у Бахрейні, парламентська делегація України провела низку офіційних та неформальних двосторонніх зустрічей з представниками держав Африки (Гана, Кенія, Кабо-Верде). Зауважимо, що міжпарламентська дипломатія – це особлива форма міжнародної комунікації й оцінити її ефективність не завжди просто, оскільки парламент не має повноважень у здійсненні зовнішньої політики. Проте у випадку з Україною міжнародна комунікація на рівні парламентарів здатна значно вплинути на формування позитивного іміджу України та протидії російській пропаганді. Спілкування українських парламентарів з африканськими колегами може сприяти розвінчуванню міфу про панування неонацистів в Україні, який послідовно поширює Росія.

Налагодженням комунікації між Україною та державами Африки активно займався ексміністр закордонних справ України Д. Кулеба. Він здійснив десятки телефонних розмов з африканськими колегами від початку 2022 р., реалізував чотири турне державами Африки. Перше турне глави МЗС України відбулося в жовтні 2022 р. (Сенегал, Кот-д'Івуар, Гана, Кенія), друге – у травні 2023 р. (Марокко, Ефіопія, Руанда, Мозамбик, Нігерія), третє – липень 2023 р. (Екваторіальна Гвінея, Ліберія), четверте – у серпні 2024 р. (Малаві, Замбія та Маврикій). Візити до окремих держав (Гана, Руанда, Мозамбик, Екваторіальна Гвінея, Ліберія) проходили вперше в історії двосторонніх відносин між державами. Очевидно, що у кожній з держав за результатами візитів були більші чи менші домовленості. Серед ключових результатів африканських турне були домовленості про відкриття дипломатичних установ України. У грудні 2023 р. було відкрито посольство України у Гані, а також отримані дозволи на відкриття десятка нових дипломатичних установ. Зокрема у квітні 2024 р. відкрито посольство України у Республіці Кот-д'Івуар, Ботсвані, Конго, Мозамбіку та Руанді, у травні – посольство в Ісламській Республіці Мавританія. Повідомлялося про наявність дозволу на відкриття посольства України в Судані.

Для посилення африканського треку в зовнішньополітичній діяльності України у 2022 р. було призначено нового Спеціального представника України з питань Близького Сходу та Африки – М. Субха, колишнього Надзвичайного і Повноважного

посла України в Алжирі та Мавританії за сумісництвом. Він відвідав Ефіопію, Мозамбік, Ботсвану, ПАР та Нігерію.

Саме у 2022 р. на тлі російської агресії почалася безпрецедентна активність вищого політичного керівництва України, профільних міністерств щодо взаємодії з державами Африки, налагодження стратегічних комунікацій, розвитку дипломатичного представництва України на континенті. Дво- та багатосторонні відносини між Україною та державами Африки явно почали набувати системних характеристик. Але залишився ще цілий комплекс проблем, які належить розв'язати Україні для забезпечення ефективної присутності та роботи на цьому континенті. Для цього Україні важливо не лише нейтралізувати російський деструктивний вплив, а й презентувати переваги взаємодії зі собою.

Висновки. Тривалий час в Україні було відсутнє чітке стратегічне бачення перспектив міждержавного українсько-африканського партнерства, хоч такий інтерес офіційно декларувався. Донедавна Україна недостатньо розбудовувала співпрацю з африканськими державами, а та взаємодія, яка відбувалася, в основному концентрувалася на торгівельно-економічній співпраці, гуманітарній допомозі. Наслідки цього гостро увиразнилися в умовах повномасштабної війни, позаяк Україна потребувала підтримки кожної держави, зокрема й держав Глобального Півдня.

Хоч з початком 2020-х рр. почала нормативно оформлятися стратегія взаємодії між Україною та державами Африки, але практично вона почала втілюватися уже на тлі повномасштабної російської агресії. Зовнішньополітичні контакти та двостороння взаємодія між Україною та державами африканського континенту значно активізувалась від 2022 р. завдяки активним крокам вищого керівництва держави: активізація взаємодій з державами Африки, налагодження стратегічних комунікацій, розвиток дипломатичного представництва України на континенті і т. ін.

Попри те, що дві африканські держави (Малі та Нігер) у 2024 р. розірвали дипломатичні відносини з Україною та звинуватили нашу державу в підтримці міжнародного тероризму, порушенні Статуту ООН та міжнародного права, це не зупиняє процеси збільшення Україною своєї присутності на африканський континент і ширше – на Глобальний Південь в цілому.

Чимало держав Африки мають давно налагоджені тісні торгові та безпекові зв'язки з Росією, які вони не хочуть порушувати або ж їм не вистачає для цього політичної волі, демократичної традиції. З огляду на проблеми з якістю демократії саме економічні аргументи та роками сформовані залежності від Росії беруть верх при виборі зовнішньополітичних пріоритетів. Звичайно ж це не стосується усіх держав Африки, однак Україна має нині справу з дуже складним геополітичним ландшафтом, який потребує тривалих і послідовних кроків у багатьох напрямках, починаючи від продовження розширення мережі дипломатичних та консульських установ, активізації бізнес-контактів, розвитку культурної дипломатії і т. ін.

Відтак активізація відносин з країнами Африки стає одним з напрямків протидії України російському неоколоніальному впливу, виведення африканських держав з-під російського контролю. Образно про ці процеси геополітичного протистояння можна говорити як про «битву за Африку». Водночас і Африка отримала можливості відкрити для себе Україну. Не виключено, що зв'язки, які напрацьовуються зараз на рівні держав, бізнесу, неурядових інститутів, можуть активізуватися в умовах післявоєнної відбудови України.

Бібліографічний список

- Сиротюк, Ю. та Олійник, Ю., 2021. Індекс війни-2021. Київ: Українські студії стратегічних досліджень, 2021. 72 с.
- UN General Assembly, 2014. Territorial integrity of Ukraine: resolution. *United Nations Digital Library System*, [онлайн]. Доступно: <<https://digitallibrary.un.org/record/767565?ln=en>> [Дата звернення: 21 серпня 2024].
- UN General Assembly, 2022a. Aggression against Ukraine: resolution. *United Nations Digital Library System*, [онлайн]. Доступно: <<https://digitallibrary.un.org/record/3959039?ln=en>> [Дата звернення: 22.08.2024].
- UN General Assembly, 2022b. Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine: resolution. *United Nations Digital Library System*, [онлайн]. Доступно: <<https://digitallibrary.un.org/record/3965954?ln=en>> [Дата звернення: 22.08.2024].
- UN General Assembly, 2022c. Territorial integrity of Ukraine: defending the principles of the Charter of the United Nations: resolution. *United Nations Digital Library System*, [онлайн]. Доступно: <<https://digitallibrary.un.org/record/3990400?ln=en>> [Дата звернення: 22.08.2024].
- UN General Assembly, 2022d. Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine: resolution. *United Nations Digital Library System*, [онлайн]. Доступно: <<https://digitallibrary.un.org/record/3994052?ln=en>> [Дата звернення: 22.08.2024].
- UN General Assembly, 2022e. Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council: resolution. *United Nations Digital Library System*, [онлайн]. Доступно: <<https://digitallibrary.un.org/record/3967778?ln=en>> [Дата звернення: 02.08.2024].
- UN General Assembly, 2023. Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine: resolution. *United Nations Digital Library System*, [онлайн]. Доступно: <<https://digitallibrary.un.org/record/4004933?ln=ru&v=pdf>> [Дата звернення: 18.08.2024].
- UN General Assembly, 2024. Safety and security of nuclear facilities of Ukraine, including the Zaporizhzhia nuclear power plant: resolution. *United Nations Digital Library System*, [онлайн]. Доступно: <<https://digitallibrary.un.org/record/4053933?ln=en>> (дата звернення: 01.08.2024).

References

- Syrotyuk, Yu. and Oliinyuk, Yu., 2021. War Index-2021 [Indeks viiny-2021]. Kyiv: Ukrainian Strategic Studies Center, 72 p. (in Ukrainian).
- UN General Assembly, 2014. Territorial integrity of Ukraine: resolution. *United Nations Digital Library System*, [online]. Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/767565?ln=en>> [Accessed 21 August 2024] (in English).
- UN General Assembly, 2022a. Aggression against Ukraine: resolution. *United Nations Digital Library System*, [online]. Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/3959039?ln=en>> [Accessed 22 August 2024] (in English).
- UN General Assembly, 2022b. Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine: resolution. *United Nations Digital Library System*, [online]. Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/3965954?ln=en>> [Accessed 22 August 2024] (in English).

- UN General Assembly, 2022c. Territorial integrity of Ukraine: defending the principles of the Charter of the United Nations: resolution. United Nations Digital Library System, [online]. Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/3990400?ln=en>> [Accessed 22 August 2024] (in English).
- UN General Assembly, 2022d. Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine: resolution. United Nations Digital Library System, [online]. Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/3994052?ln=en>> [Accessed 20 August 2024] (in English).
- UN General Assembly, 2022e. Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council: resolution. United Nations Digital Library System, [online]. Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/3967778?ln=en>> [Accessed 2 August 2024] (in English).
- UN General Assembly, 2023. Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine: resolution. United Nations Digital Library System, [online]. Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/4004933?ln=ru&v=pdf>> [Accessed 18 August 2024] (in English).
- UN General Assembly, 2024. Safety and security of nuclear facilities of Ukraine, including the Zaporizhzhia nuclear power plant: resolution. United Nations Digital Library System, [online]. Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/4053933?ln=en>> [Accessed 1 August 2024].

Стаття надійшла до редакції 23.08.2024.

N. Khoma
D. Panova

UKRAINE'S RELATIONS WITH OF AFRICAN STATES: PECULIARITIES IN THE THE TIMES OF RUSSIAN AGGRESSION (2014-2024)

The article analyzes the evolution of Ukraine's relations with African states in the times of Russian armed aggression. The period of 2014-2024 is covered. The characteristics of the stage of Ukraine's relations with African states from the beginning of Russian aggression to the full-scale invasion and the stage of full-scale war are highlighted. The purpose of the article is to study the dynamics, problems and results of the implementation of the African direction of Ukraine's foreign policy in the context of the Russian-Ukrainian war. The objectives of the study are: 1) to clarify the peculiarities of Ukraine's relations with African States; 2) to identify the key problems of Ukraine in establishing cooperation with African States; 3) to consider external factors affecting the development of Ukraine's relations with African States; 4) to highlight the main achievements of Ukraine in establishing cooperation with African States.

The article emphasizes that for a long time, Ukraine lacked a clear strategic vision of the prospects for interstate Ukrainian-African partnership, although such an interest was officially declared. Until 2022, Ukraine did not sufficiently develop cooperation with African States. The existing interactions were primarily related to trade and economic cooperation and humanitarian aid. The authors emphasize that the consequences of this were acutely manifested in the context of a full-scale war, in the form of low support for Ukraine by the states of the Global South. It is noted that foreign policy contacts and bilateral cooperation

between Ukraine and African States have intensified due to the activity of the country's top leadership, which sought support for Ukraine on a global scale. Since the beginning of the full-scale Russian-Ukrainian war, strategic communications have been established, and the development of Ukraine's diplomatic representation in Africa has been taking shape. The authors emphasized that although two African States (Mali and Niger) broke off diplomatic relations with Ukraine in 2024, this does not stop Ukraine from intensifying its presence in Africa. Ukraine operates in a very complex geopolitical landscape that requires long-term and consistent steps in many directions. The current intensification of relations with African states has become one of the ways in which Ukraine is countering Russian neocolonial influence and withdrawing African States from Russian control.

Keywords: *African states, African direction of Ukraine's foreign policy, Global South, national interests, strategic communications, Russian aggression.*